

TŐZSÉR ÁRPÁD: ÉRZEKEK CSŐCSELEKE Naplók (1998–2000) naplója

A hagyományos műfaji besorolás szerint a napló közzes műfaj, irodalom is és nem is. Nem azért, mert a benne levő személyes jellegű tények és reflexiók esetleges kiválasztása és vázlatos, olykor csak feljegyzésszerű rögzítése nem köthető szigorú műfaji szabályokhoz, de az előadás nyelvi és stílusbeli jegyei alapján a napló irodalmi értékekkel is rendelkezhet. Az utóbbi változatot képviseli Tózsér Árpád kötete, melyben a „gondolat önélményei” a címbeli „csőcselék” jelentette szedett-vedettség szeszélye szerint követik egymást, ugyanakkor pedig irodalmi igényességről tanúskodnak. A napló műfajon kívülsége teszi lehetővé a különféle témák közötti szabad átjárást. Azt — mint Tózsér könyvbe szerkesztett egykori feljegyzései mutatják —, hogy a naplóíró éppen úgy beszámolhat vérnyomása alakulásáról, emésztési gondjairól vagy fogfájásáról, mint az öregségről, ahogy ír a magyar–szlovák viszony múltjáról és jelenéről, a kisebbségi irodalmak helyzetéről az új nemzetállamokban, az irodalmi értékrendek pluralizmusáról, csodálatos esszét rögtönöz a szerelmi költészet geneziséről, kifejti véleményét Grendel Lajos műveiről, beszámol írókkal való találkozásairól, közli gondolatait *Az ember tragédiájáról*, nyelvészkedik, vagy a naplóírásról elmélkedik.

Mindez attól lesz hiteles, ha érezni a „létpróba” tétjét, azt, hogy bár a naplóíró „az írás folyamata” hajtja, de minden egyes általa feljegyzett tény és gondolat több önmagánál; „az öncélúság ellenére sem önmagáért való”. Ugy személyes, sőt legszemélyesebb megnyilvánulások, hogy — ha az alkalmi feljegyzések kötetbe rendeződnek — közérdekűek is. Ennek a kötetösszegnek tudatában, amit nevezhetnénk akár kegyes (ön)csalásnak is, rőtta/rója Tózsér, mint minden megszállott naplóíró (naplót csak makacs megszállottsággal érdemes írni!) azon felismerést példázó sorait, miszerint szerinte „a napló a legmagasabb gondolkodási-közlési forma, teljhatalom”. Szinte felkiált: „Micsoda fegyver van a kezemben, ha naplót írok!” S azonnal ki is fejti, miért: „Napközben a lét zebraján futó ijedt pocok, esett ember vagyok, de este, egyedül a papírral, a nap történéseivel, cézárként ítélkezhetem elevenek és holtak, jó írók, rossz írók, politikusok, államférfiak és hadvezérek fölött.” A műfajokon kívüli napló a műfajok műfaja. A naplóíróval szemben a „novellairó szánalmas moralista”, a „drámaíró is

messze van a hús-vér embertől: számára a sorsok is díszletek, játszik velük, mint gyermek az építőköcskaival”, rajtuk is túltesz a költő, aki a „legnagyobbat hazudja: egy jó rím vagy szójáték kedvéért gátlás nélkül képes rámondani a fehérre, hogy fekete”. A naplóíró viszont ilyen vádak nem érhetik, mert ő „nem hibernált tetemetek, hanem eleven embereket boncol: este, mikor kinyitja a naplóját, még meleg a napközben látott emberek szíve, veséje, mája a kezében. S ő könyörtelenül beléjük vág tollával, szikéjével...”

Hogy a friss emlékeit papírra, gépbe vivő naplóíró sem mentes a költőket, novellistákat, drámaírókat fenyegető veszélytől, arra utal, hogy bár feljegyzéseit Tózsér magánemberként, önmaga számára készíti, de közben irodalmár is, aki számára, ahogy írja, emlékezni „maga a költészet”; miközben naplót ír, irodalmi alkotást hoz létre. Amikor az eredetileg „grafo-pszichoterápiára” való szükségéből készített magánfeljegyzéseit kötetbe szerkeszti, akkor többé-kevésbé irodalmivá is teszi ezeket. Mert, ahogy erről előző, a hasonlóképpen meghökkentő című *Szent Antal disznaja* (Kalligram, Pozsony, 2008) naplókötetében vall, ekkorra a napló elveszíti a rögzítés pillanata adta hamvasságát, „a mai napló a tegnapi napló mai olvasata” lesz, a „napló naplója”, ami már legalább annyira irodalom, mint spontán esti jegyzet. Továbbra is olyan, mint egy feneketlen zsák, amely minden külső és belső történést befogad, elnyel, de részleteiben már irodalmi, filozófiai, poétikai kisesszé is. Ez által azonban az, hogy ami afféle „pszichoanalitikus írásterápia”-ként leíródik, természetesen nem zárja ki a szókimondás merészségét, a kemény véleménymondás igényét és jogosságát. Azokat az ismérveket, amelyek a napló személyes jellegét szavatolják, a naplóíró felelős gondolkodását példázzák. Ami által a napló nemcsak az olvasó pusztá kulcslyuk-kíváncsiságát elégíti ki, hanem — mint a „költő, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, egyetemi oktató és állampolgár” Tózsér Árpád két kötetnyi, egyszerre olvasmányos és gondolatébresztő naplója tanúsítja — jelentős mértékben hozzájárul szellemi horizontunk tágulásához, ahhoz, hogy tudjunk létezni az időben, ami pontosan „annyi, mint könyvben, a betűk linearitásában létezni”.

Így ér össze, találkozik Tózsér Árpád jóvoltából az élet és az irodalom valósága. (*Kalligram*, Pozsony, 2011)

GEROLD LÁSZLÓ